

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่างๆ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

2. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้

4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

รายละเอียดสาระสำคัญของแต่ละหัวข้อ นำเสนอดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตน และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะหมวดที่ 4 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กำหนดให้มีการจัดการศึกษาที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับชุมชน มีการประสานงานร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิต โดยที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

2. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

2.1 หลักการของหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

1) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม บนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล

2) เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

3) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลา และการจัดการเรียนรู้

5) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

6) เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

2.2 จุดหมายของหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

2.3 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

2.3.1 สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้ง การเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสาร ด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจน การเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม บนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่างๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหา และความขัดแย้งต่างๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่างๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ถูกต้อง เหมาะสม และมีคุณธรรม

2.3.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

นอกจากนี้ สถานศึกษาสามารถกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพิ่มเติมให้สอดคล้องตามบริบทและจุดเน้นของตนเองได้ด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดทำหลักสูตรพึงระลึกถึงจุดหมาย สมรรถนะของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่ควรสอดแทรกไว้ในหลักสูตร

2.4 มาตรฐานการเรียนรู้

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุล ต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมองและพหุปัญญา หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้

1. ภาษาไทย	5. สุขศึกษาและพลศึกษา
2. คณิตศาสตร์	6. ศิลปะ
3. วิทยาศาสตร์	7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	8. ภาษาต่างประเทศ

ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำคัญของพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ระบุสิ่งที่ผู้เรียนพึงรู้ ปฏิบัติได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนั้น มาตรฐานการเรียนรู้ยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนพัฒนาการศึกษาทั้งระบบ เพราะมาตรฐานการเรียนรู้จะสะท้อนให้ทราบว่า ต้องการอะไร จะสอนอย่างไร และประเมินอย่างไร รวมทั้ง เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาโดยใช้ระบบการประเมินคุณภาพภายในและการประเมิน

คุณภาพภายนอก ซึ่งรวมถึง การทดสอบระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการทดสอบระดับชาติ ระบบการตรวจสอบเพื่อประกันคุณภาพดังกล่าว เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสะท้อนภาพการจัดการศึกษา ว่า สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่มาตรฐานการเรียนรู้กำหนดเพียงใด

2.5 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดระบุสิ่งที่นักเรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้ง คุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานการเรียนรู้ มีความเฉพาะเจาะจง และมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญ สำหรับการวัดประเมินผลเพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน

1. ตัวชี้วัดชั้นปี เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนแต่ละชั้นปี ในระดับการศึกษาภาคบังคับ (ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3)
2. ตัวชี้วัดช่วงชั้น เป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6)

2.6 สารการเรียนรู้

สารการเรียนรู้ ประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ซึ่งกำหนดให้ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจำเป็นต้องเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 8 กลุ่มสารการเรียนรู้ ดังภาพประกอบที่ 1 ต่อไปนี้

<p>ภาษาไทย: ความรู้ ทักษะ และวัฒนธรรมการใช้ภาษา เพื่อ การสื่อสาร ความชื่นชม การเห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย และภูมิใจในภาษาประจำชาติ</p>	<p>คณิตศาสตร์: การนำความรู้ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ไปใช้ในการแก้ปัญหา การดำเนินชีวิต และศึกษาต่อ การมีเหตุผล มีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์ พัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบและสร้างสรรค์</p>	<p>วิทยาศาสตร์: การนำความรู้และกระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ไปใช้ในการ ศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผล คิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ และจิตวิทยาศาสตร์</p>	
<p>สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม: การอยู่ร่วมกันใน สังคมไทยและสังคมโลกอย่าง สันติสุข การเป็นพลเมืองดี ศรัทธาในหลักธรรมของศาสนา การเห็นคุณค่าของทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ความรักชาติ และภูมิใจในความเป็นไทย</p>			<p>สุขศึกษาและพลศึกษา: ความรู้ ทักษะและเจตคติใน การสร้างเสริมสุขภาพ พละนามัยของตนเองและ ผู้อื่น การป้องกันและปฏิบัติ ต่อสิ่งต่างๆ ที่มีผลต่อสุขภาพ อย่างถูกวิธีและทักษะในการ ดำเนินชีวิต</p>
<p>ภาษาต่างประเทศ: ความรู้ ทักษะ เจตคติ และวัฒนธรรม การใช้ภาษาต่างประเทศในการ สื่อสาร การแสวงหาความรู้ และการประกอบอาชีพ</p>	<p>การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี: ความรู้ ทักษะ และเจตคติในการทำงาน การจัดการ การดำรงชีวิต การประกอบ อาชีพ และการใช้เทคโนโลยี</p>	<p>ศิลปะ: ความรู้ และทักษะในการคิด ริเริ่ม จินตนาการ สร้างสรรค์งาน ศิลปะสุนทรีย์ภาพ และการเห็น คุณค่าทางศิลปะ</p>	

ภาพประกอบที่ 1 สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระ

อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการกำหนดสาระการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น แต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ จึงต้องมีตัวชี้วัดที่แตกต่างกัน ตามลักษณะของสาระการ เรียนรู้ที่กำหนดเวลาเรียนในโครงสร้างของหลักสูตร

2.7 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน 8 กลุ่มสาระ การเรียนรู้ จำนวน 67 มาตรฐาน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 ห้องสมุดงานวิจัย
 วันที่...0...1...๗...ค...2555
 เลขทะเบียน.....247358
 เลขเรียกหนังสือ.....

2.7.1 ภาษาไทย

สาระที่ 1 การอ่าน

มาตรฐาน ท 1.1 ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิดเพื่อนำไปใช้ตัดสินใจ แก้ปัญหา ในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน

สาระที่ 2 การเขียน

มาตรฐาน ท 2.1 ใช้กระบวนการเขียน เขียนสื่อสาร เขียนเรียงความย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ

สาระที่ 3 การฟัง การดู และการพูด

มาตรฐาน ท 3.1 สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณ และสร้างสรรค์

สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย

มาตรฐาน ท 4.1 เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษา ภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ

สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม

มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดี และวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

2.7.2 คณิตศาสตร์

สาระที่ 1 จำนวนและการดำเนินการ

มาตรฐาน ค 1.1 เข้าใจถึงความหลากหลายของการแสดงจำนวนและการใช้จำนวนในชีวิตจริง

มาตรฐาน ค 1.2 เข้าใจถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของจำนวนและความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการต่างๆ และใช้การดำเนินการในการแก้ปัญหา

มาตรฐาน ค 1.3 ใช้การประมาณค่าในการคำนวณและแก้ปัญหา

มาตรฐาน ค 1.4 เข้าใจระบบจำนวนและนำเสนอสมบัติเกี่ยวกับจำนวนไปใช้

สาระที่ 2 การวัด

มาตรฐาน ค 2.1 เข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับการวัด วัดและคาดคะเนขนาดของสิ่งที่ต้องการวัด

มาตรฐาน ค 2.2 แก้ปัญหาเกี่ยวกับการวัด

สาระที่ 3 เรขาคณิต

มาตรฐาน ค 3.1 อธิบายและวิเคราะห์รูปเรขาคณิตสองมิติและสามมิติ

มาตรฐาน ค 3.2 ใช้การนึ่งภาพ (visualization) ใช้เหตุผลเกี่ยวกับปริภูมิ (spatial reasoning) และใช้แบบจำลองทางเรขาคณิต (geometric model) ในการแก้ปัญหา

สาระที่ 4 พีชคณิต

มาตรฐาน ค 4.1 เข้าใจและวิเคราะห์แบบรูป (pattern) ความสัมพันธ์และฟังก์ชัน

มาตรฐาน ค 4.2 ใช้นิพจน์ สมการ อสมการ กราฟ และตัวแบบเชิงคณิตศาสตร์ (mathematical model) อื่นๆ แทนสถานการณ์ต่างๆ ตลอดจน แปลความหมาย และนำไปใช้แก้ปัญหา

สาระที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น

มาตรฐาน ค 5.1 เข้าใจและใช้วิธีการทางสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

มาตรฐาน ค 5.2 ใช้วิธีการทางสถิติและความรู้เกี่ยวกับความน่าจะเป็นในการคาดการณ์ได้อย่างสมเหตุสมผล

มาตรฐาน ค 5.3 ใช้ความรู้เกี่ยวกับสถิติและความน่าจะเป็นช่วยในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

สาระที่ 6 ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์

มาตรฐาน ค 6.1 มีความสามารถในการแก้ปัญหา การให้เหตุผล การสื่อสาร การสื่อความหมายทางคณิตศาสตร์ และการนำเสนอ การเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ทางคณิตศาสตร์ และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่นๆ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2.7.3 วิทยาศาสตร์

สาระที่ 1 สิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต

มาตรฐาน ว 1.1 เข้าใจหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ของโครงสร้าง และหน้าที่ของระบบต่างๆ ของสิ่งมีชีวิตที่ทำงานสัมพันธ์กัน มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการดำรงชีวิตของตนเอง และดูแลสิ่งมีชีวิต

มาตรฐาน ว 1.2 เข้าใจกระบวนการและความสำคัญของการถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม วิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพ การใช้เทคโนโลยีชีวภาพที่มีผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสาร สิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 2 ชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

มาตรฐาน ว 2.1 เข้าใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสิ่งมีชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในระบบนิเวศ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 2.2 เข้าใจความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น ประเทศ และโลก นำความรู้ไปใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สาระที่ 3 สารและสมบัติของสาร

มาตรฐาน ว 3.1 เข้าใจสมบัติของสาร ความสัมพันธ์ระหว่างสมบัติของสารกับโครงสร้างและแรงยึดเหนี่ยวระหว่างอนุภาค มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ นำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 3.2 เข้าใจหลักการและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงสถานะของสาร การเกิดสารละลาย การเกิดปฏิกิริยา มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้ และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 4 แรงแและการเคลื่อนที่

มาตรฐาน ว 4.1 เข้าใจธรรมชาติของแรงแม่เหล็กไฟฟ้า แรงแม่ถ่วง และแรงนิวเคลียร์ มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ อย่างถูกต้องและมีคุณธรรม

มาตรฐาน ว 4.2 เข้าใจลักษณะการเคลื่อนที่แบบต่างๆ ของวัตถุในธรรมชาติมีกระบวนการ สืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 5 พลังงาน

มาตรฐาน ว 5.1 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานกับการดำรงชีวิต การเปลี่ยนรูปพลังงาน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสารและพลังงาน ผลของการใช้พลังงานต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม มีกระบวนการ สืบเสาะหาความรู้ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 6 กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโลก

มาตรฐาน ว 6.1 เข้าใจกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นบนผิวโลกและภายในโลก ความสัมพันธ์ของกระบวนการต่างๆ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสิ่งแวดล้อมของโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

สาระที่ 7 ดาราศาสตร์และอวกาศ

มาตรฐาน ว 7.1 เข้าใจวิวัฒนาการของระบบสุริยะ กาแล็กซีและเอกภพการปฏิสัมพันธ์ภายในระบบสุริยะและผลต่อสิ่งมีชีวิตบนโลก มีกระบวนการสืบเสาะหาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ การสื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์

มาตรฐาน ว 7.2 เข้าใจความสำคัญของเทคโนโลยีอวกาศที่นำมาใช้ในการสำรวจอวกาศและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการเกษตรและการสื่อสาร มีกระบวนการสืบเสาะ หาความรู้และจิตวิทยาศาสตร์ สื่อสารสิ่งที่เรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างมีคุณธรรมต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม

สาระที่ 8 ธรรมชาติของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มาตรฐาน ว 8.1 ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และจิตวิทยาศาสตร์ในการสืบเสาะหาความรู้ การแก้ปัญหา รู้ว่าปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มีรูปแบบที่แน่นอน สามารถอธิบายและตรวจสอบได้ ภายได้ข้อมูลและเครื่องมือที่มีอยู่ในเวลานั้นๆ เข้าใจว่า วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม และสิ่งแวดล้อม มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

2.7.4 สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจ และธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งมีผลต่อกันและกัน ในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2.7.5 สุขศึกษาและพลศึกษา

สาระที่ 1 การเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

มาตรฐาน พ 1.1 เข้าใจธรรมชาติของการเจริญเติบโตและพัฒนาการของมนุษย์

สาระที่ 2 ชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน พ 2.1 เข้าใจและเห็นคุณค่าตนเอง ครอบครัว เพศศึกษา และมีทักษะในการดำเนินชีวิต

สาระที่ 3 การเคลื่อนไหว การออกกำลังกาย การเล่นเกม กีฬาไทย และกีฬาสากล

มาตรฐาน พ 3.1 เข้าใจ มีทักษะในการเคลื่อนไหว กิจกรรมทางกาย การเล่นเกม และกีฬา

มาตรฐาน พ 3.2 รักษาการออกกำลังกาย การเล่นเกม และการเล่นกีฬา ปฏิบัติเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย เคารพสิทธิ กฎ กติกา มีน้ำใจนักกีฬา มีจิตวิญญาณในการแข่งขัน และชื่นชมในสุนทรียภาพของการกีฬา

สาระที่ 4 การสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพและการป้องกันโรค

มาตรฐาน พ 4.1 เห็นคุณค่า และมีทักษะในการสร้างเสริมสุขภาพ การดำรงสุขภาพ การป้องกันโรค และการสร้างเสริมสมรรถภาพเพื่อสุขภาพ

สาระที่ 5 ความปลอดภัยในชีวิต

มาตรฐาน พ 5.1 ป้องกันและหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยง พฤติกรรมเสี่ยง ต่อสุขภาพ อุบัติเหตุ การใช้ยาสารเสพติด และความรุนแรง

2.7.6 ศิลปะ

สาระที่ 1 ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.1 สร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ตามจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่างานทัศนศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ต่องานศิลปะอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระที่ 2 ดนตรี

มาตรฐาน ศ 2.1 เข้าใจและแสดงออกทางดนตรีอย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่าดนตรี ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดต่อดนตรีอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 2.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างดนตรี ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของดนตรีที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

สาระที่ 3 นาฏศิลป์

มาตรฐาน ศ 3.1 เข้าใจ และแสดงออกทางนาฏศิลป์อย่างสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยคุณค่านาฏศิลป์ ถ่ายทอดความรู้สึก ความคิดอย่างอิสระ ชื่นชม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

มาตรฐาน ศ 3.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างนาฏศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่า ของนาฏศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล

2.7.7 การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึก ในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจเทคโนโลยีและกระบวนการเทคโนโลยี ออกแบบและสร้างสิ่งของเครื่องใช้ หรือวิธีการ ตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการจัดการเทคโนโลยีที่ยั่งยืน

สาระที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

มาตรฐาน ง 3.1 เข้าใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงาน และอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

สาระที่ 4 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 4.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ เห็นแนวทางในงานอาชีพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

2.7.8 ภาษาต่างประเทศ

สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร

มาตรฐาน ต 1.1 เข้าใจและตีความเรื่องที่ฟังและอ่านจากสื่อประเภทต่างๆ และแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล

มาตรฐาน ต 1.2 มีทักษะการสื่อสารทางภาษาในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร แสดงความรู้สึกและความคิดเห็นอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ต 1.3 นำเสนอข้อมูลข่าวสาร ความคิดรวบยอด และความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ โดยการพูดและการเขียน

สาระที่ 2 ภาษาและวัฒนธรรม

มาตรฐาน ต 2.1 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา และนำไปใช้ได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ

มาตรฐาน ต 2.2 เข้าใจความเหมือนและความแตกต่างระหว่างภาษาและวัฒนธรรมของเจ้าของภาษากับภาษาและวัฒนธรรมไทย และนำมาใช้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สาระที่ 3 ภาษากับความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น

มาตรฐาน ต 3.1 ใช้ภาษาต่างประเทศในการเชื่อมโยงความรู้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น และเป็นพื้นฐานในการพัฒนา แสวงหาความรู้ และเปิดโลกทัศน์ของตน

สาระที่ 4 ภาษาด้วยความสัมพันธ์กับชุมชนและโลก

มาตรฐาน ต 4.1 ใช้ภาษาต่างประเทศในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งในสถานศึกษา ชุมชน และสังคม

มาตรฐาน ต 4.2 ใช้ภาษาต่างประเทศเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมโลก

2.8 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ พัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เสริมสร้างให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม สามารถจัดการตนเองได้ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ซึ่งแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

2.8.1 กิจกรรมแนะแนว

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักตนเอง รู้รักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถคิดตัดสินใจ คิดแก้ปัญหา กำหนดเป้าหมาย วางแผนชีวิต ทั้งด้านการเรียน และอาชีพ สามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังช่วยให้ครูรู้จักและเข้าใจผู้เรียน ทั้งยังเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมพัฒนาผู้เรียน

2.8.2 กิจกรรมนักเรียน

เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาความมีระเบียบวินัย ความเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี ความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน การรู้จักแก้ปัญหา การตัดสินใจที่เหมาะสม ความมีเหตุผล การช่วยเหลือแบ่งปันกัน เอื้ออาทร และสมานฉันท์ โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน ให้ได้ปฏิบัติด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมินและปรับปรุงการทำงาน เน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน บริบทของสถานศึกษาและท้องถิ่น กิจกรรมนักเรียนประกอบด้วย

1) กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด ผู้นำเพื่อประโยชน์ และนักศึกษา
วิชาทหาร

2) กิจกรรมชุมนุม ชมรม

2.8.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และท้องถิ่นตามความสนใจในลักษณะอาสาสมัคร เพื่อแสดงถึงความรับผิดชอบ ความดีงาม ความเสียสละต่อสังคม มีจิตสาธารณะ เช่น กิจกรรมอาสาพัฒนาต่างๆ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม

จะเห็นได้ว่า ความแตกต่างของกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน อยู่ที่ มาตรฐาน และสาระแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ จะขึ้นอยู่กับข้อกำหนดโครงสร้างรายวิชาที่กำหนดให้เรียน

2.9 การจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชน

ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณสมบัติตามเป้าหมายหลักสูตร ผู้สอนพยายามคัดสรรกระบวนการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้โดยช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านสาระที่กำหนดไว้ในหลักสูตร 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมทั้ง ปลูกฝังเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์ พัฒนาทักษะต่างๆ อันเป็นสมรรถนะสำคัญให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมาย

2.9.1 หลักการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่า ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้งความรู้ และคุณธรรม

2.9.2 กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนจะต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นเครื่องมือที่จะนำพาตนเองไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน อาทิ กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ กระบวนการสร้างความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม กระบวนการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหา กระบวนการ

เรียนรู้จากประสบการณ์จริง กระบวนการปฏิบัติ ลงมือทำจริง กระบวนการจัดการ กระบวนการวิจัย กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

กระบวนการเหล่านี้ เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนควรได้รับการฝึกฝน พัฒนา เพราะจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ดังนั้น ผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.9.3 การออกแบบการจัดการเรียนรู้

ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน แล้วจึงพิจารณาออกแบบการจัดการเรียนรู้ โดยเลือกใช้วิธีสอนและเทคนิคการสอน สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด

2.9.4 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ทั้งผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาท ดังนี้

2.9.4.1 บทบาทของผู้สอน

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ทำทลายความสามารถของผู้เรียน
- 2) กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ด้านความรู้ และทักษะกระบวนการ ที่เป็นความคิดรวบยอด หลักการ และความสัมพันธ์ รวมทั้ง คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- 3) ออกแบบการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาการทางสมอง เพื่อนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมาย
- 4) จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และดูแลช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้
- 5) จัดเตรียมและเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรม นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสม มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 6) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติของวิชาและระดับพัฒนาการของผู้เรียน

7) วิเคราะห์ผลการประเมินมาใช้ในการซ่อมเสริมและพัฒนา
ผู้เรียน รวมทั้ง ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของตนเอง

2.9.4.2 บทบาทของผู้เรียน

- 1) กำหนดเป้าหมาย วางแผน และรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง
- 2) เสาะแสวงหาความรู้ เข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ วิเคราะห์ สังเคราะห์
ข้อความรู้ ตั้งคำถาม คิดหาคำตอบหรือหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ
- 3) ลงมือปฏิบัติจริง สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้
ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ
- 4) มีปฏิสัมพันธ์ ทำงาน ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มและครู
- 5) ประเมินและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนเองอย่าง
ต่อเนื่อง

2.10 สื่อการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือส่งเสริมสนับสนุนการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียน
เข้าถึงความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะตามมาตรฐานของหลักสูตรได้อย่างมี
ประสิทธิภาพ สื่อการเรียนรู้มีหลากหลายประเภท ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และ
เครือข่ายการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีในท้องถิ่น การเลือกใช้สื่อควรเลือกให้มีความเหมาะสมกับระดับ
พัฒนาการ และลีลาการเรียนรู้ที่หลากหลายของผู้เรียน

การจัดหาสื่อการเรียนรู้ ผู้เรียนและผู้สอนสามารถจัดทำและพัฒนาขึ้นเอง หรือ
ปรับปรุงเลือกใช้อย่างมีคุณภาพจากสื่อต่างๆ ที่มีอยู่รอบตัว เพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดการ
เรียนรู้ที่สามารถส่งเสริม และสื่อสารให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาควรจัดให้มีอย่าง
พอเพียง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรดำเนินการดังนี้

- 1) จัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ ระบบสารสนเทศการเรียนรู้ และ
เครือข่ายการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าและ
การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ ระหว่างสถานศึกษา ท้องถิ่น ชุมชน สังคมโลก
- 2) จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน เสริมความรู้ให้
ผู้สอน รวมทั้ง จัดหาสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้เป็นสื่อการเรียนรู้
- 3) เลือกและใช้สื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสม มีความหลากหลาย
สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของสาระการเรียนรู้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
- 4) ประเมินคุณภาพของสื่อการเรียนรู้ที่เลือกใช้อย่างเป็นระบบ

5) ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน

6) จัดให้มีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพเกี่ยวกับสื่อและการใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะๆ และสม่ำเสมอ

ในการจัดทำ การเลือกใช้ และการประเมินคุณภาพสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในสถานศึกษา ควรคำนึงถึงหลักการสำคัญของสื่อการเรียนรู้ เช่น ความสอดคล้องกับหลักสูตร วัตถุประสงค์การเรียนรู้ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน เนื้อหามีความถูกต้อง และทันสมัย ไม่กระทบความมั่นคงของชาติ ไม่ขัดต่อศีลธรรม มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง รูปแบบการนำเสนอที่เข้าใจง่าย และน่าสนใจ

การจัดการเรียนรู้ ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบการจัดการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่จะใช้ประกอบการเรียนการสอน ที่คำนึงถึงพื้นฐานของแนวคิดผู้เรียนเป็นสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งระลึกถึงหลักการนี้ สำหรับการจัดการเรียนการสอนทุกครั้ง

2.11 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ต้องอยู่บนหลักการพื้นฐานสองประการ คือ การประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน และเพื่อตัดสินผลการเรียน ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้เรียนจะต้องได้รับการพัฒนาและประเมินตามตัวชี้วัด เพื่อให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ สะท้อนสมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยใช้ผลการประเมิน เป็นข้อมูลและสารสนเทศที่แสดง พัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน ตลอดจน ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ ระดับชั้นเรียน ระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ

ข้อมูลการประเมินในระดับต่างๆ ข้างต้น เป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาในการตรวจสอบทบทวนพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ถือเป็นภาระความรับผิดชอบของสถานศึกษาที่จะต้องจัดระบบดูแลช่วยเหลือ ปรับปรุงแก้ไข ส่งเสริมสนับสนุนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ บนพื้นฐานความแตกต่างระหว่างบุคคล ที่จำแนกตามสภาพปัญหาและความต้องการ ได้แก่ กลุ่มผู้เรียนทั่วไป กลุ่มผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ กลุ่มผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหาด้านวินัยและพฤติกรรม กลุ่มผู้เรียนที่ปฏิเสธโรงเรียน กลุ่มผู้เรียนที่มีปัญหา

ทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มพิการทางร่างกายและสติปัญญา เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินจึงเป็นหัวใจของสถานศึกษาในการดำเนินการช่วยเหลือผู้เรียนได้ทันทั่วถึงที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาและประสบความสำเร็จในการเรียน

สถานศึกษาในฐานะผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำระเบียบ ว่าด้วยการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษาให้สอดคล้อง และเป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติที่เป็นข้อกำหนดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกัน

ดังจะเห็นได้ว่า การวัดผล ประเมินผล มีความจำเป็นต่อระบบการศึกษา ทั้งในระดับโรงเรียน ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ซึ่งต้องอาศัยเกณฑ์การวัดผลตามที่กำหนดในเขตพื้นที่การศึกษาเป็นพื้นฐาน โดยใช้หลักสูตรแกนกลางเป็นแนวทาง และควรมีการกำหนดระดับ เกณฑ์การตัดสินให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในระดับเขตพื้นที่

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการศึกษาทุกรูปแบบ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ส่วนการจัดการศึกษาปฐมวัย กำหนดให้มีหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยเป็นการเฉพาะ เพื่อเป็นการสร้างเสริมพัฒนาการและเตรียมการและเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมในการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษา หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษานำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น กำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้างๆ มาตรฐานการเรียนรู้แสดงคุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และเมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นของสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าวไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยสถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด นอกจากนี้สถานศึกษาสามารถจัดทำสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมเป็นหน่วยการเรียนรู้รายวิชาใหม่ๆ รายวิชาที่มีความเข้มข้นอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคล (กรมวิชาการ, 2544) สถานศึกษาต้องจัดสาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่ม ในทุกช่วงชั้นให้เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียน โดยในช่วงการศึกษาภาคบังคับ ช่วงชั้นที่ 1-3 (ป.1-ม.3) จัดหลักสูตรเป็นรายปี ส่วนช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-ม.6) จัดหลักสูตรเป็นหน่วยกิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้น ครู ผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียนในการแสวงหาความรู้จากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้ว ยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละระดับชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ธรรมชาติ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการกระบวนการการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ไปสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เนื้อหา และกระบวนการต่างๆ ข้ามสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม

การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนการสอน การบูรณาการสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบเช่น การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว การบูรณาการแบบคู่ขนาน การบูรณาการแบบสหวิทยาการ และการบูรณาการแบบโครงการ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลากหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของสถานศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการจัดการเรียนรู้บูรณาการ โดยเชื่อมโยงทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และมีจุดเน้นเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางการจัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้เป็นกรอบของการพัฒนา (กรมวิชาการ, 2544) และยึดหลักการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2544 เป็นกรอบในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ครั้งนี้

4. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (ปรียานุช พิบูลสรวารุช, 2549)

4.1 นิยามของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีระบบคุ้มกันในตัวที่ดี

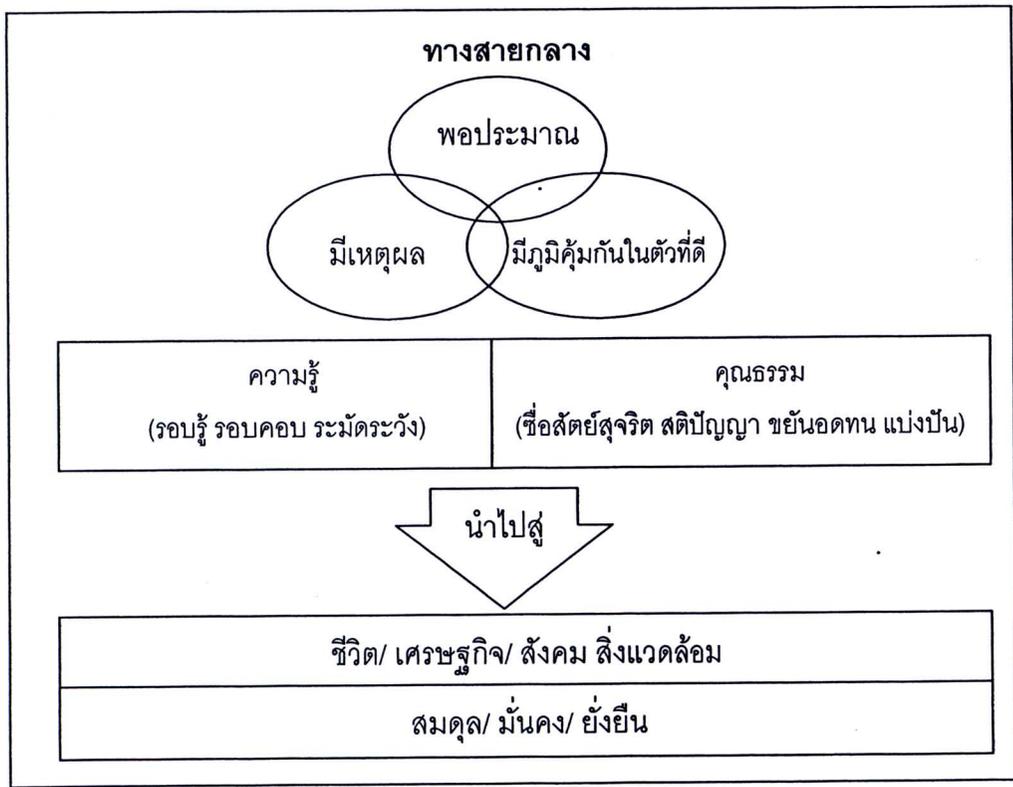
1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิต การบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4.2 เจือนไขเพื่อให้เกิดความพอเพียง

1. เจือนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เจือนไขคุณธรรมที่ต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม เช่น มีความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต
 ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2 ดังนี้

ภาพประกอบที่ 2 เจือนไขเพื่อทำให้เกิดความพอเพียง

- 4.3 การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา
แสดงหลักปฏิบัติและตัวอย่างกิจกรรมในการประยุกต์ใช้ได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้
- 1) หลักปฏิบัติด้านเศรษฐกิจ

หลักปฏิบัติ	ตัวอย่างกิจกรรม
<p>1. รู้จักการใช้จ่ายของตนเอง ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้จ่ายอย่างพอประมาณ - ใช้จ่ายอย่างประหยัด - ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น 	<ul style="list-style-type: none"> - บันทึกบัญชีรายรับและรายจ่าย - วิเคราะห์บัญชีรายรับและรายจ่าย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ - ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคเพื่อลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย
<p>2. รู้จักออมเงิน มีกลไกลดความเสี่ยง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ระบบสวัสดิการ - ระบบออมเงิน - ระบบสหกรณ์ - การประกันต่างๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - ออมวันละหนึ่งบาท - สัปดาห์การออม - จัดตั้งกลุ่ม/ สหกรณ์ออมทรัพย์ - จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน
<p>3. รู้จักประหยัด</p> <ul style="list-style-type: none"> - ใช้และกินอย่างมีเหตุผล - ใช้พลังงานเท่าที่จำเป็น - ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 	<ul style="list-style-type: none"> - ปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ - เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ไร่กินไร่ขาย - ใช้สินค้าที่ประหยัดพลังงาน - รีไซเคิลขยะเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ - นำของเหลือใช้มาทำให้เกิดประโยชน์
<p>4. พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจโดยผลิตหรือสร้างรายได้ที่</p> <ul style="list-style-type: none"> - สอดคล้องกับความต้องการ - สอดคล้องกับภูมิสังคม - สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น - สอดคล้องกับทรัพยากรท้องถิ่น 	<p>เน้นการผลิตเพื่อพึ่งตนเองให้พอเพียงกับการบริโภคที่หลากหลาย เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปลูกพืชผักผสมผสาน - ปลูกพืชสมุนไพรไทย - ผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น - จัดอบรมพัฒนาอาชีพในชุมชน

2) หลักปฏิบัติด้านสังคม

หลักปฏิบัติ	ตัวอย่างกิจกรรม
5. รู้จักช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน <ul style="list-style-type: none"> - ปลุกจิตสำนึกสาธารณะ - ปลุกฝังความสามัคคี - ปลุกฝังความเสียสละ - เผยแพร่องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดกิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุข - จัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส - จัดค่ายพัฒนาเยาวชน - จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ในชุมชน

3) หลักปฏิบัติด้านสิ่งแวดล้อม

หลักปฏิบัติ	ตัวอย่างกิจกรรม
6. สร้างสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ <ul style="list-style-type: none"> - ปลุกจิตสำนึกรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อม - ฟื้นฟูแหล่งเสื่อมโทรมในท้องถิ่น - ฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น - ฟื้นฟูดูแลสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาความรู้เกี่ยวกับดินน้ำป่าเพื่อฟื้นฟู - โครงการชีววิถี - จัดอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ - จัดทำฝายแม่

4) หลักปฏิบัติด้านวัฒนธรรมและศาสนา

หลักปฏิบัติ	ตัวอย่างกิจกรรม
7. สืบสานวัฒนธรรมไทย <ul style="list-style-type: none"> - สร้างจิตสำนึกรักชาติ รักบ้านเกิด - ฟื้นฟูและอนุรักษ์อาหารท้องถิ่น - ฟื้นฟูและอนุรักษ์ดนตรีไทยและเพลงไทย - ฟื้นฟูและอนุรักษ์วัตถุโบราณและโบราณสถาน 	<ul style="list-style-type: none"> - ปลุกฝังมารยาทไทย - ส่งเสริมอาหารประจำท้องถิ่น - ส่งเสริมการใช้ภาษาประจำท้องถิ่น - ทะนุบำรุงโบราณวัตถุและโบราณสถาน
8. ส่งเสริมพระพุทธศาสนา <ul style="list-style-type: none"> - ปลุกจิตสำนึกความรักชาติ - ตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา - จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ 	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ความสำคัญกับการรักษาศีลหรือสวดมนต์เป็นประจำ - ส่งเสริมการฝึกอบรมสมาธิ ภาวนา - ร่วมกันทะนุบำรุงศาสนา - พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น - รณรงค์การใช้สินค้าไทย

4.4 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา

ในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติในการเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับและรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดด ในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณารับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จัก และเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพ และผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบ และระมัดระวัง เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร สาระเรียนรู้ต่างๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยม ความเป็นไทย ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้อาจเกิดขึ้นได้ ครูต้องโดยใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาดังเช่น มาตรา 8 ได้กล่าวถึง หลักในการจัดการศึกษาประการหนึ่งคือ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่โดยประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา

ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการศึกษาให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเนื่องจากเป็นการวิจัยเพื่อมุ่งแก้ปัญหาหรือพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นจากผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย โดยจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางการศึกษาที่ยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

5.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนางาน โดยนักวิจัยและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงและ/หรือสร้างขึ้นมาใหม่ การวางแผนการปฏิบัติ การปฏิบัติตามแผน การตรวจสอบหรือประเมินผลการปฏิบัติและการนำผลการตรวจสอบหรือประเมินไปปรับปรุงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไม่ใช่วิถีวิทยาของการวิจัย (Methodology) แต่เป็นแนวทางการศึกษา (Approach) หรือกลยุทธ์ (Strategy) หรือกระบวนการ (Process) โดยนำเข้าไปเชื่อมโยงอยู่ในกระบวนการวิจัยเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการในระยะยาว (Outcomes) และผลที่ได้เป็นรูปธรรม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนาโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม หัวใจของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัยซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัยต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความต้องการของตน ทรรศนคติที่มีอยู่ อุปสรรคของความจริง (ปัญหา) ที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่ทิศทางใหม่ (Whyte et al., 1991); (Guerrero, 1995 อ้างอิงจาก นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544); (Stringer, 1996); (Smith, 1997).

5.2 ประวัติความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกัน คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการมีส่วนร่วม (Participatory) มาใช้ในกระบวนการดำเนินการวิจัย ประวัติความเป็นมาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นเชื่อมโยงกับความเข้าใจของการพัฒนาสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของประชาชนในการพัฒนาชุมชนของตน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ร่วมได้รับความนิยมนมากในต่างประเทศนับตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา ในแนวทางดั้งเดิมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ใช้ใน 5 สาขา คือ

- 1) องค์การ
- 2) การพัฒนาชุมชน
- 3) โรงเรียน
- 4) การมีส่วนร่วมของเกษตรกรและการสร้างเทคโนโลยี
- 5) การประเมินผลการมีส่วนร่วม

สำหรับในประเทศไทยเรานับตั้งแต่ได้มีการกำหนด ความจำเป็นพื้นฐานใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง การวิวัฒนาการของรูปแบบการวิจัยนี้มีการเลือกวิธีการตามอิทธิพลของรูปแบบการพัฒนาที่แต่ละประเทศให้ความสำคัญจึงมีความหลากหลายไปตามกระบวนการพัฒนา ซึ่งเป็นแบบของการพัฒนาที่เน้นไปที่ประชาชน เป็นแบบที่มีส่วนร่วมจากผู้ปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น มีการบูรณาการมากยิ่งขึ้นและความน่าเชื่อถือในผลกระทบที่ตามมามากยิ่งขึ้น (สุภางศ์ จันทวานิช, 2533; (กมล สดุดประเสริฐ, 2540); (นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544) ซึ่งระยะต่อได้นำมาใช้ในการวิจัยทางการศึกษาเนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีแนวโน้มที่จะนำมาใช้ในการวิจัยทางการศึกษามากขึ้นเพราะตอบสนองต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง และแก้ปัญหาได้ตรงตามความต้องการของผู้มีส่วนร่วม

5.3 แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กมล สดุดประเสริฐ (2540) ได้ให้แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยค้นคว้าแสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยแบบเดิมๆ ต่างกันแต่เพียงว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น มีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงานทั้งในกระบวนการวิจัยและในการมีหุ้นส่วนใช้ประโยชน์ของการวิจัย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ไขปัญหาของตนเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร ยังเชื่อต่อไปว่าการศึกษาคควรเป็นการศึกษาที่ให้ความมั่นใจว่าเขาสามารถทำอะไร บางอย่างให้แก่ตนเองได้ นอกจากนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ยังเชื่อด้วยเหมือนกันว่า การศึกษาคควรเป็นการศึกษาที่ให้การเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อคน เป้าหมายสูงสุดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือการช่วยให้ประชาชนมีเป้าหมายและสนับสนุนเป้าหมายในการพัฒนาการของตนเอง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการวิจัยที่มีการพลิกแพลงนำเอา การปฏิบัติกับการพิจารณาไตร่ตรองเพื่อการสะท้อนกลับรวมเข้าด้วยกันเพื่อไปสู่การปรับปรุงแก้ไข อย่างมีเหตุมีผล โดยวิธีการทำให้การวิจัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและเป็นพื้นฐานสำหรับ การปฏิบัติและการพิจารณาไตร่ตรองเป็นผลสะท้อนต่อไป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการของการทำงานร่วมกันอันต้อง อาศัยการสืบสวนค้นคว้าหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา ร่วมกันเป็นกลุ่มและเหนือสิ่งอื่นใดต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นกลุ่มในการแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งใน ระยะสั้นและระยะยาว ยิ่งไปกว่านั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ยังเป็นกระบวนการวิจัย ที่ค่อนข้างจะลำเอียงไปในด้านกระบวนการประชาธิปไตย

เมื่อเราใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องจะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ อย่างน้อยสามประการตามมาคือ

- 1) ประชาชนได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
- 2) ประชาชนมีการกระทำมากขึ้น
- 3) ประชาชนมีการเผยแพร่พลังความรู้มากขึ้น

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นมีไม่เพียงการสืบค้นปัญหาและการแก้ปัญหา เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการกระตุ้นให้ประชาชนมีการกระทำต่อปัญหาเหล่านี้ การกระทำอย่างหนึ่ง อย่างใดต่อปัญหา ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ผลสุดท้ายประชาชน มิได้เพียงเรียนรู้การแก้ปัญหาแต่ได้เพิ่มพูนความรู้ให้พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาที่ยากไปกว่านี้

5.4 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

วอลตันและกาฟเนย์ (Walton and Gaffney, 1991 อ้างอิงจาก นิตยา เงินประเสริฐศรี, 2544) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังนี้

1) การมีส่วนร่วม (Participation) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยในการ วิจัย โดยตระหนักยอมรับคุณค่าของผู้เข้าร่วมปฏิบัติ (Practitioners) สมาชิกชุมชน ประชาชน ผู้ปฏิบัติงานและอาสาสมัครต่างๆ ซึ่งกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวเป็นผู้มีประสบการณ์จะสร้าง องค์ความรู้ที่มีประโยชน์จากภูมิปัญญาของตนโดยพิจารณาถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2) การกระทำ (Action) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การวิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงความ พยายามต่าง ๆ ของผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์เฉพาะ ดังนั้นจึงมีการกระทำต่างๆ เกิดขึ้น

3) การวิจัย (Research) ซึ่งเป็นความพยายามอย่างมีระบบที่จะสร้างองค์ความรู้ เพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการในสถานการณ์เฉพาะ

5.5 หลักการและคุณลักษณะพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เคมมิสและวิลคินสัน (Kemmis & Wilkinson, 1998 อ้างถึงใน กมลวรรณ คารมปราชญ์, 2547) ได้เสนอหลักการและคุณลักษณะพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. PAR คือกระบวนการทางสังคม (PAR is a social process) เนื่องจากมีความเชื่อว่าการพัฒนาบุคคลกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเป็นไปอย่างสัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะบุคคลนั้น ๆ จะได้รับประโยชน์โดยส่วนตนมากน้อยเพียงใด

2. PAR คือ การมีส่วนร่วม (PAR is participatory) ในการวิจัยอาจจะมีการเริ่มต้นหรือถูกจุดประกายจากภายนอก แต่ในกระบวนการวิจัยจะเน้นที่การมีส่วนร่วมของทุกคนในกลุ่มหรือในชุมชน เป็นเจ้าของการวิจัยร่วมกัน ไม่ใช่เพียงในฐานะผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัยภายนอกหรือในฐานะเฉพาะผู้ได้รับประโยชน์ แต่ถือว่าทุกคนร่วมกันทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของตนเอง ไม่ใช่การทำวิจัยในเรื่องของผู้อื่นหรือกลุ่มอื่น ทุกคนมีส่วนร่วมในการพิจารณาวิเคราะห์ศักยภาพและคุณค่าในตน มีส่วนร่วมในการจัดการใช้ความรู้ความคิดของตนเพื่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเรียนรู้ที่จะสะท้อนความคิดวิพากษ์วิจารณ์ตนเองในสิ่งที่ได้กระทำร่วมกัน ทั้งนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในอุดมคตินั้น สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่การกำหนดปัญหาการวิจัย การเลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การปฏิบัติตามแผน การสรุปผล การประเมินผล

3. PAR คือ การปฏิบัติ (PAR is practical) โดยเฉพาะการปฏิบัติที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคม โดยมุ่งทำความเข้าใจวิธีการและผลการปฏิบัติที่เป็นอยู่ ศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้ดีขึ้น และเรียนรู้จากกระบวนการปฏิบัติและผลที่เกิดขึ้น โดยที่ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ

4. PAR คือ การสร้างอิสรภาพ (PAR is emancipatory) กล่าวคือ เป็นการปลุกจิตสำนึกเพื่อให้คนได้คลี่คลายและเอาชนะอุปสรรคอันเนื่องมาจากการถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคมที่มีโครงสร้างไม่เป็นธรรม ทำให้คนเรียนรู้ที่จะแบ่งปันและร่วมสร้างสิ่งที่เป็นธรรมและสงบสุขมากขึ้น

5. PAR คือ กระบวนการเชิงวิพากษ์ (PAR is critical) และการสะท้อนตนเอง (Self-reflection) ในขั้นตอนของการวิจัย ทั้งก่อนและหลังการปฏิบัติ

6. PAR คือ เกลียวนของการวิจัยปฏิบัติการ (PAR is recursive) จะสะท้อนถึงวงจรของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงจะช่วยให้เรียนรู้ต่อไปอีก จึงเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติร่วมกัน

5.6 จุดเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

จุดเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัยทางการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. ในการวิจัยทางการศึกษาแบบเดิมจะมีแบบจำลองเป็นเส้นตรง (Linear model) โดยเริ่มจากการมีสมมติฐาน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผล แต่ไม่ได้สนใจว่าสมมติฐานดังกล่าวมาจากไหนและมีความถูกต้องตรงสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงหรือไม่ ข้อสรุปมีความถูกต้องสอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริงในโรงเรียนเพียงใด ในขณะที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีแบบจำลองเป็นวงจร (Cyclical model) ซึ่งสมมติฐานจะต้องมีประโยชน์และมีความตรง นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบข้อค้นพบในระหว่างปฏิบัติ ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่ตรงกับสภาพที่เป็นจริง

2. การวิจัยทางการศึกษาแบบเดิมจะเน้นการวิจัยเชิงปริมาณและนักวิจัยประเภทหอคอยงาช้างจะศึกษาในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่ศึกษาเท่านั้นแต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะนำผลการศึกษาไปใช้และก่อให้เกิดผลในระยะยาวในทางที่ดีแก่ผู้มีส่วนร่วม

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อค้นพบมีความตรง (Validity) มากขึ้นเพราะเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหา โดยอยู่บนพื้นฐานที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้

4. ทำให้มีโอกาสเพิ่มมากขึ้นที่จะสร้างนวัตกรรมและการใส่สิ่งสอดแทรกต่างๆ (Intervention) เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สะท้อนคุณค่าในเรื่องกระบวนการเปลี่ยนแปลง

5. ทำให้เกิดความร่วมมือเพิ่มมากขึ้นระหว่างนักวิจัยและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย ผู้มีส่วนร่วมหรือกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะมีบทบาทเป็นผู้กระทำดำเนินการหรือเป็นสมาชิกชุมชน เพื่อสร้างสังคมและเป็นคนของสังคม ในขณะที่การวิจัยแบบดั้งเดิม คนของสังคมจะไม่เกี่ยวข้องกับนักวิจัยแต่คนจะถูกพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่ถูกศึกษา (Objects) และหากนักวิจัยเป็นบุคลากรในสถานศึกษาก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ตีระหว่างสถานศึกษากับนักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน

6. ผลลัพธ์ที่ได้้นอกจากจะแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้แล้ว ยังเกิดการเรียนรู้ของผู้มีส่วนร่วม ได้ใช้ความสามารถของผู้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และความภูมิใจของผู้มีส่วนร่วม ส่งเสริมวัฒนธรรมการพึ่งตนเอง

7. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากเป็นการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานที่เกิดขึ้น โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงทำให้แก้ปัญหาและพัฒนาที่เกิดขึ้นได้

5.7 ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ พบว่า มีแนวทางใหญ่ๆ 2 แนวทางได้แก่

1. ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของการพัฒนาชุมชน โดยมากจะใช้ในกรณีที่นักวิจัยเป็นผู้ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในสถานศึกษานั้นๆ หรือเป็นนักวิจัยภายนอกนั่นเอง ซึ่งกมล สุดประเสริฐ (2540) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังต่อไปนี้

1) เลือกกลุ่มเป้าหมาย

การเลือกกลุ่มเป้าหมายต้องจัดทำให้เป็นระบบ เริ่มต้นด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายที่จะพิจารณาให้เข้าร่วมในโครงการ ขั้นตอนไปกำหนดเกณฑ์สำหรับการคัดเลือก แล้วทำการคัดเลือก

2) สร้างบรรยากาศการยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย

เป็นการกระทำด้วยการมีแนวคิดให้ผู้ประสานงานวิจัยเป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป้าหมายและเป็นการสร้างบรรยากาศในการดำเนินงานกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งจะทำให้ผู้ประสานงานวิจัยเป็นเสมือนคนในชุมชนนั้นคนหนึ่ง

3) ระบุปัญหาและการแก้ไขปัญหามีศักยภาพ

กลุ่มเป้าหมายจะดำเนินการวิจัยในทันทีที่กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยกลุ่มเป้าหมายได้เริ่มดำเนินงาน จุดมุ่งหมายคือการศึกษาค้นคว้าความต้องการหรือความจำเป็นของชุมชน ระบุปัญหาของชุมชน ค้นหาวิธีการแก้ปัญหามีศักยภาพและหยิบยกเอาข้อจำกัดมาพิจารณาเพื่อให้เข้าใจมากขึ้น

4) วางแผนเพื่อปฏิบัติ

ขั้นตอนนี้อธิบายถึงยุทธศาสตร์และเทคนิคเพื่อช่วยเหลือให้คนเตรียมโครงการพัฒนาให้เป็น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการกำหนดจุดประสงค์ การใช้เวลาในการทำงาน ทรัพยากร กำลังคนที่จะใช้ และกิจกรรม รวมถึงการใช้ทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินงานตามแผน

5) การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ

ขั้นตอนนี้เป็นการอธิบายถึงวิธีช่วยให้คนสามารถดำเนินงานตามโครงการของตนได้ แผนปฏิบัติการต้องนำมาเผยแพร่ให้คนรู้และกระตุ้นให้คนดำเนินงานตามแผนการจัดการด้านการเงินต้องทำด้วยความรับผิดชอบอย่างซัดแจ้งโปร่งใส การระดมทรัพยากรและการกำหนดงานต้องดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน

6) การประเมินผล/ ผลสะท้อน/ การส่งผลกลับ

กลุ่มเป้าหมายและผู้ประสานงานวิจัยต้องจัดทำบันทึกประจำวัน บันทึกการจัดการและกิจกรรมสิ่งเกี่ยวข้องกันโครงการทั้งหมดไว้เป็นหลักฐานและช่วยบันทึกความจำเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการ ต้องให้มีการประเมินผล การประเมินนี้จะอธิบายวิธีการที่เอื้ออำนวยต่อการประเมินความก้าวหน้าของโครงการและผลสำเร็จ โดยคนที่ร่วมงานเอง

7) การหมุนเกลียว การวนรอบ และการทำให้เป็นระบบของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มเป้าหมายเริ่มต้นลงมือแก้ปัญหาที่ยากแต่ยังใช้ขั้นตอนของการวางแผน การดำเนินงานของโครงการวิจัยอยู่ ใช้หลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้แก้ปัญหา

8) ขั้นตอนเตรียมการถอนตัวและเผยแพร่ผลงาน

เป็นขั้นตอนก่อนจะถอนตัวจากชุมชน ต้องตรวจสอบให้แน่ใจว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ถูกปลูกฝังเข้าไปเป็นกระบวนการแก้ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งจะช่วยให้อำนาจกลุ่มเป้าหมายสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเอง เมื่อสิ้นสุดโครงการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม รายงานวิจัยต้องได้รับการพิมพ์เผยแพร่และนำเสนอในการสัมมนาโดยจะเผยแพร่ได้เมื่อได้พิสูจน์แล้วว่าเป็นรูปแบบที่มีประสิทธิภาพและได้รับประสิทธิผล

2. ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของเคอร์ท เลวิน (Kurt Lewin) เคมมิสและแมคแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart)

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนามาจากฐานคติความเชื่อที่มุ่งเน้นบูรณาการเชื่อมโยงความรู้หรือทฤษฎีเชิงปฏิบัติที่ได้จากการทำวิจัยกับการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงๆ ในสนามหรือสถานที่ปฏิบัติงานผสานเข้าด้วยกัน โดยอาศัยการสะท้อนความคิดใคร่ครวญไปมาในเชิงวิพากษ์ ผลการปฏิบัติงานที่ได้ลงมือกระทำไปตามแผนการที่วางไว้ว่า สามารถแก้ไขปัญหานั้นได้สำเร็จหรือไม่อย่างไร รวมทั้งมีปัจจัยเกื้อหนุนและขัดขวางความสำเร็จในการแก้ปัญหาอะไรบ้างและจะต้องดำเนินการอย่างไร จึงจะทำให้เข้าสู่สภาวะการณ์ที่นำความสำเร็จนั้นมา ดังนั้นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยที่มีลักษณะเป็นเกลียวเวียนหรือวงจรต่อเนื่องกันไป (spiral of steps) ตามแนวคิดดั้งเดิมของเคอร์ท เลวิน (Kurt Lewin) กระบวนการดำเนินงานของวิจัยเชิงปฏิบัติการในแต่ละวงจรประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ (องอาจ นัยพัฒน์, 2548)

- 1) ขั้นตอนเตรียมการเบื้องต้น (pre-step) ได้แก่การกำหนดจุดมุ่งหมายโดยทั่วไป
- 2) การวางแผน (planning)
- 3) การลงมือปฏิบัติ (action)
- 4) การค้นหาข้อเท็จจริง (fact finding)

การดำเนินงานวิจัยใน 3 ขั้นตอนสุดท้ายดังกล่าวนี้ ถือว่าเป็นกิจกรรมหลักของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (core activities) นักวิจิทยาการวิจัยแต่ละบุคคลหรือคณะที่มีความสนใจเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ทำการประยุกต์แนวความคิดของ เคอร์ท เลวิน ไปใช้ในการศึกษาวิจัยและการเรียบเรียงตำรา โดยจำแนกกิจกรรมหลักทั้ง 3 ขั้นตอนในลักษณะแตกต่างกันไปตามแนวคิด ความเชื่อ และประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีต่อการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ เช่น

เคมมิสและแมคแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart) จำแนกกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการออกเป็น 4 ขั้นตอนหลักคือ

- 1) การวางแผนงาน (planning)
- 2) การลงมือปฏิบัติงาน (action)
- 3) การสังเกตผลการปฏิบัติงาน (observation)
- 4) การสะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflection)

กระบวนการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของเคมมิสและแมคแทกการ์ทเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในบรรดานักวิชาการหรือผู้สนใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เป็นรูปแบบสำหรับการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยมีรากฐานมาจากแนวคิดของเคอร์ท เลวิน ขึ้นเป็นครั้งแรกในที่ประชุมทางวิชาการของสมาคมการวิจัยทางการศึกษาแห่งประเทศไทย ณ เมืองซิดนีย์ ปีคริสต์ศักราช 1980 และนับจากนั้นเป็นต้นมา เคมมิส และเพื่อนร่วมงานของเขาที่มหาวิทยาลัยดีคิน (Deakin) ประเทศออสเตรเลียได้ทำการศึกษาค้นคว้าและพัฒนารูปแบบกระบวนการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดดั้งเดิมของเคมมิสและแมคแทกการ์ท ที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน กระบวนการดำเนินงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ เคมมิสและแมคแทกการ์ท ประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยที่สำคัญ 4 ขั้นตอนหลักคือ (ก) วางแผนเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น (planning) (ข) ลงมือปฏิบัติการตามแผน(action) (ค) สังเกตการณ์ (observation) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลง และ(ง) สะท้อนกลับ(reflection) กระบวนการและผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและปรับปรุงแผนการปฏิบัติงาน (re-planning) และดำเนินการเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมการวิจัยหลักที่หมุนเคลื่อนไปเป็นวัฏจักรของกระบวนการวิจัยดังกล่าวจึงเป็นเสมือนแหล่งที่ก่อให้เกิดความรู้เชิงปฏิบัติการและกลไกการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้แก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการดำเนินงานวิจัยที่ไม่แยกกิจกรรมการสืบค้นหาความรู้ความจริงออกจากกิจกรรมการพัฒนา ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามแนวคิดนี้ได้ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) **ขั้นวางแผน (Planning)** เป็นขั้นเริ่มต้น ซึ่งดำเนินการด้วยการสำรวจปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไขหรือพัฒนา โดยผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ ครูผู้สอนในชั้นเรียน และผู้เกี่ยวข้องอาจเป็นครูอื่นๆ ที่สอนร่วมกัน นักเรียน ผู้ปกครอง และ/หรือผู้บริหาร ตลอดจนชุมชน วางแผนร่วมกันโดยการสำรวจสภาพปัญหาว่าปัญหาที่ต้องแก้ไขคืออะไร ปัญหานี้เกี่ยวข้องกับใครบ้าง วิธีการแก้ไขจะใช้วิธีการใดบ้าง บทบาทหน้าที่ของผู้มีส่วนร่วมเป็นอย่างไร เครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหามีอะไรบ้าง เป็นต้น ในขั้นของการวางแผนจะมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้มองสภาพปัญหาได้ชัดเจน รอบด้าน สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น แล้วร่วมกันกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

2) **ขั้นปฏิบัติการ (Act)** เป็นการนำข้อมูลจากขั้นวางแผนงานมาดำเนินการปฏิบัติ โดยผู้มีส่วนร่วมใช้การวิเคราะห์พิจารณาประกอบกรปฏิบัติไปด้วย โดยร่วมกันให้ข้อมูลย้อนกลับว่าแผนที่วางไว้อย่างสมเหตุสมผลนั้นปฏิบัติได้จริงมากน้อยเพียงใด และอาจมีอุปสรรคอื่นๆ มาเกี่ยวข้องโดยไม่คาดคิด ฉะนั้น แผนงานที่กำหนดไว้อาจจะยืดหยุ่นได้นั้นคือ การปฏิบัติการโดยมีลักษณะเป็น fluid and dynamic โดยผู้มีส่วนร่วมต้องใช้วิจารณญาณ และการตัดสินใจที่เหมาะสมและมุ่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ด้วย

3) **ขั้นสังเกต (Observe)** ในการดำเนินการวิจัยในขั้นปฏิบัติจำเป็นต้องมีการสังเกตการณ์ควบคู่ไปด้วย เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงในการปฏิบัติควรให้ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้ร่วมการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างระมัดระวัง พร้อมกับจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง สิ่งที่ต้องทำการสังเกตคือกระบวนการของการปฏิบัติการ (The action process) ผลของการปฏิบัติการ (The effects of action) และสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดของการปฏิบัติการ (The circumstances and constraints) การสังเกตนี้รวมถึงการรวบรวมผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติโดยมากจะใช้เครื่องมือในการสังเกตเพื่อบันทึกข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือแบบสังเกตที่วัดผลออกมาในเชิงปริมาณใช้แบบสำรวจ แบบสอบถามวัดสิ่งที่ต้องการทราบความเปลี่ยนแปลงด้วย

4) **ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflect)** ขั้นตอนสุดท้ายของวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือการประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการ ผู้มีส่วนร่วมจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆ ที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ชุมชน และสังคม โดยร่วมกันอภิปรายเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้น การประเมินโดยผู้มีส่วนร่วมจะทำให้ได้ข้อมูลครอบคลุมรอบด้าน โดยข้อมูลที่จะเป็นแนวทางในการปรับปรุงและวางแผนการปฏิบัติต่อไปจนกว่าจะสามารถแก้ปัญหหรือพัฒนางานที่เกิดขึ้นได้

เคมมิสและแมคแทกการ์ท (Kemmis & McTaggart, 1988) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นวัฏจักรของกระบวนการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลกระบวนการหนึ่งวงจรนั้นใช้ระยะเวลาในการดำเนินการไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของกิจกรรมที่ทำในแต่ละขั้นตอนในแต่ละวงจร กิจกรรมบางอย่างการดำเนินการจนครบวงจรอาจใช้ระยะเวลาเพียง 7 – 10 วันเท่านั้น เช่น การจัดการเรียนการสอน ขณะที่กิจกรรมบางอย่างอาจใช้ระยะเวลาในการดำเนินการนานถึง 1 ปี ซึ่ง เคมมิสและแมคแทกการ์ท เสนอว่า สำหรับนักวิจัยปฏิบัติการมือใหม่ไม่ควรใช้ระยะเวลาในแต่ละวงจรมานานมากนัก เนื่องจากจะทำให้เกิดความยากลำบากในการรับผิดชอบและการมองเห็นความก้าวหน้า รอบวงจรหนึ่งๆ ไม่ควรมีระยะเวลานานกว่า 1 เดือน จะทำให้นักวิจัยได้รับประโยชน์จากการศึกษากระบวนการต่างๆ ได้ดีกว่า

5.8 เงื่อนไขความสำเร็จของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ มีเงื่อนไขที่จะสนับสนุนให้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประสบผลสำเร็จดังนี้

- 1) มีการติดต่อสื่อสารผู้มีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง ซึ่งจะต้องสื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน
- 2) สร้างความตระหนัก และให้ความสำคัญผู้มีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมจะรู้สึกว่าคุณเองมีความสำคัญในกระบวนการและจะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่
- 3) สร้างการยอมรับจากผู้มีส่วนร่วม โดยผู้มีส่วนร่วมจะเต็มใจและสนับสนุนเรื่องแรงกาย แรงใจและเวลา ในขณะที่ผู้วิจัยที่เป็นคนภายนอกต้องมีความไว้วางใจและเชื่อมั่นในความสามารถของผู้มีส่วนร่วม
- 4) ให้ข้อมูล ความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาทางการศึกษาด้วยการวิจัยจะได้ผลดีจำต้องอาศัยความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครองและนักเรียนที่มีส่วนได้เสียให้เป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย การประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทางการศึกษา จึงมีความเหมาะสมเพราะจะสามารถก่อให้เกิดความร่วมมือ เกิดการเปลี่ยนแปลงและเป็นกระบวนการในการศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อตอบคำถามเกี่ยวกับภาระงานที่ปฏิบัติอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางานทางการศึกษา โดยนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ ตั้งแต่การกำหนดประเด็นที่ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงและ/หรือสร้างขึ้นมาใหม่ การวางแผนการปฏิบัติ (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Act) การตรวจสอบผลการปฏิบัติ (Observe) และการนำผลการตรวจสอบหรือประเมินไปปรับปรุง (Reflect) จะทำให้สามารถแก้ปัญหาทางการศึกษาและพัฒนางานทางการศึกษา ได้ตรงตามสภาพที่เป็นจริงและตรงตามความต้องการของทุกฝ่าย

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเทศไทย พบว่า มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จากรวรรณ พูลฤทธิ์ (2551) ได้สร้างหลักสูตรเกษตรผสมผสาน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ สำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านหัวลำ จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรเกษตรผสมผสานตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนบ้านหัวลำ อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี ประกอบด้วย เอกสารหลักสูตรและคู่มือการใช้หลักสูตร โดยเอกสารหลักสูตร มีองค์ประกอบคือ หลักการ วิสัยทัศน์ คุณภาพผู้เรียน มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และเวลาการจัดการเรียนรู้ แนวทางการจัดการเรียนรู้ (รวมแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย) และแนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ สำหรับคู่มือการใช้หลักสูตร แสดงรายละเอียดของแผนการจัดการเรียนรู้รายหน่วย โดยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 5 แผน และชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จำนวนชั้นละ 6 แผน กรรมการสร้างหลักสูตรส่วนใหญ่ แสดงพฤติกรรมมีส่วนร่วมทุกด้าน ในทุกขั้นตอนของกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการสร้างหลักสูตรเกษตรผสมผสานตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ช่วงชั้นที่ 2 โรงเรียนที่มีบริบทใกล้เคียงมีความเห็นว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้น มีความเหมาะสมต่อการนำไปใช้ในระดับมาก

จิตติพร ไวโรจน์วิทยากร (2551) ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุผลและผลของพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนที่ประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาปัจจัยด้านเหตุและผลพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนที่ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการเปรียบเทียบจิตลักษณะและพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในนักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่ประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสำคัญด้วย ผลการวิจัยที่สำคัญมี 7 ประการดังนี้

ประการแรก นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความชอบเสียงน้อยกว่า มีพฤติกรรมออมเงินมากกว่า และมีพฤติกรรมให้ผู้อื่นทำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า นักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลเช่นนี้ปรากฏในกลุ่มรวม และ 5 กลุ่มย่อย

ประการที่สอง นักเรียนที่อยู่ในโรงเรียนที่ประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียง มีความรอบรู้คุณความดีของบุคคลมากกว่า มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนมาก เป็นผู้ที่มิทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรม

ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมากกว่า มีความชอบเสียงน้อยกว่า มีพฤติกรรมการออมเงินมากกว่า และมีพฤติกรรมใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมมากกว่า นักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีการรับรู้คุณค่าความดีบุคคลน้อย และมีลักษณะมุ่งอนาคตและความคุมตนเองน้อย ผลเช่นนี้พบในกลุ่มย่อยบางกลุ่ม

ประการที่สาม จิตลักษณะเดิม สถานการณ์ และจิตลักษณะตามสถานการณ์ รวม 12 ตัวแปรสามารถทำนาย 1) พฤติกรรมการออมในกลุ่มรวมได้ 33.4 % และทำนายได้สูงสุดในกลุ่มนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ 42.6% โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนและการเห็นแบบอย่างการปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากบิดามารดา 2) พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมในกลุ่มรวมทำนายได้ 43.6 % และทำนายได้สูงสุดในกลุ่มนักเรียนที่มีสมาชิกในครอบครัวมาก โดยทำนายได้ 55.1% และมีตัวทำนายที่สำคัญเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนและสุขภาพจิต และ 3) พฤติกรรมสนับสนุนให้ผู้อื่นทำตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มรวมทำนายได้ 33.9% และทำนายได้สูงสุดในกลุ่มนักเรียนที่มีบิดามีการศึกษามาก โดยทำนายได้ 48.5% โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเรียงลำดับจากน้อยไปมากคือ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และการเห็นแบบอย่างการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจากบิดามารดา การนับถือศาสนาและการมีสติสัมปชัญญะ

ประการที่สี่ จิตลักษณะเดิม จิตลักษณะตามสถานการณ์ และพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง รวม 15 ตัวแปรสามารถทำนายความสุขในชีวิต ในกลุ่มรวมได้ 39.6 % และทำนายได้สูงสุดในกลุ่มนักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยมาก โดยทำนายได้ 49.6% โดยมีตัวทำนายที่สำคัญเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ สุขภาพจิต การนับถือศาสนา การรับรู้คุณค่าความดีของบุคคล การมีสติสัมปชัญญะ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ทัศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ประการที่ห้า ผลจากการวิเคราะห์จำแนกประเภท ในกลุ่มรวมปรากฏว่าตัวแปรจำแนกประเภทเหล่านี้สามารถจำแนกนักเรียนพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในปริมาณที่แตกต่างกันได้ถูกต้อง 88.4% โดยมีตัวแปรจำแนกที่สำคัญ ได้แก่ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน การเห็นแบบอย่างเศรษฐกิจพอเพียงจากบิดามารดา และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งค่าคะแนนมาตรฐานเท่ากับ .72 , .37 และ .25 ตามลำดับ สำหรับในกลุ่มย่อยอีก 6 กลุ่ม สามารถจำแนกนักเรียนพฤติกรรมเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในปริมาณที่แตกต่างกันได้ถูกต้องระหว่าง 88.3% ถึง 91.3%

ประการที่หก ผลการวิเคราะห์อิทธิพลเชิงเส้น ปรากฏว่า ความสุขในชีวิตได้รับอิทธิพลทางตรงจากตัวแปรเชิงเหตุ เรียงลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ 1) สุขภาพจิต (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพล

เท่ากับ .27) 2) การรับรู้คุณความดีของบุคคล(ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .19) 3) การนับถือศาสนา(ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .17) 4) สติสัมปชัญญะ (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .17) ความชอบเสี่ยง (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .15) 6) ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน(ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .14) และ 7) ปทัสถานทางสังคมจากคนรอบข้าง (ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลเท่ากับ .10) โดยตัวแปรเชิงเหตุในโมเดลสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความสุขในชีวิตได้ 39%

ประการที่เจ็ด นักเรียนที่เป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเร่งด่วนที่ควรพัฒนา โดยนักเรียนกลุ่มนี้เป็นนักเรียนที่มีพฤติกรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง 3 ประการนี้น้อย คือ นักเรียนที่ได้เงินมาโรงเรียนมากต่อเดือน และนักเรียนที่ไม่อยู่ในโรงเรียนที่เน้นประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตร รองลงมา คือ นักเรียนที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำ

สำหรับข้อเสนอแนะในการพัฒนาได้แก่ 1) งานวิจัยนี้พบผลดีของโรงเรียนที่ประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตร ทั้งที่จิตลักษณะเดิม จิตลักษณะตามสถานการณ์และพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง จึงขอสนับสนุนให้โรงเรียนต่างๆ ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ในหลักสูตร และ 2) สำหรับกลุ่มเร่งด่วนที่ควรพัฒนา ควรได้รับการพัฒนาจิตลักษณะ 4 ด้านที่สำคัญ คือ ลักษณะ 4 ด้านที่สำคัญ คือ ลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตน ทศนคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และสติสัมปชัญญะ สำหรับการพัฒนาด้านอื่นควบคู่ไปด้วยนั้น ควรพัฒนาเกี่ยวกับการนับถือศาสนา ตลอดจนการพัฒนาให้บิดามารดาเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงอีกด้วย ส่วนข้อเสนอแนะในการวิจัย ได้แก่ ประการแรก ผลการวิจัยเรื่องนี้เป็นตัวบ่งชี้ปัจจัยเชิงเหตุผลของพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยต่อไป คือ การสร้างชุดฝึกอบรมทางจิตลักษณะ และสถานการณ์ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในนักเรียน แล้วทำการวิจัยเชิงทดลองประเมินชุดฝึกอบรมเหล่านี้ และประการที่สอง ตัวทำนายนพฤติกรรมการออมในงานวิจัยนี้ยังปรากฏว่าสามารถทำนายได้น้อยในกลุ่มนักเรียนที่ได้เงินมาโรงเรียนมากต่อเดือน และนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงควรใช้ตัวแปรใหม่ที่อาจเป็นสาเหตุของพฤติกรรมนี้ เช่น ความเชื่ออำนาจในตนในการกระทำพฤติกรรม การเห็นแบบอย่างจากเพื่อนและสื่อ เป็นต้น

ชรินทร์ มั่งคั่ง (2551) ได้ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสาระการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา และการใช้ค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนภาคเหนือในด้านความมีเหตุมีผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี กลุ่มตัวอย่างคือ ครูสังคมศึกษาจำนวน 82 คน และนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 527 คน เครื่องมือการวิจัย

ประกอบด้วย แบบสอบถามสำหรับครูสังคมศึกษา และแบบสอบถามสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดย การวิเคราะห์ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยในแต่ละรายการ ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูสังคมศึกษามากกว่าร้อยละ 50 ได้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร 7 กิจกรรมดังนี้ คือ 1)การจัดกิจกรรมบริการสาธารณะเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน 2) การศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง 3) การวิเคราะห์กรณีศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 4) การจัดทำโครงการเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียง 5) การสืบค้นความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับกรณีปัญหาท้องถิ่น 6) การจัดป้ายนิเทศให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และ 7) การแสดงนิทรรศการที่ประยุกต์ใช้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม พบว่า ครูสังคมศึกษาน้อยกว่าร้อยละ 90 ที่จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรใน 4 กิจกรรมได้แก่ 1) การแสดงบทบาทสมมติหรือสถานการณ์จำลองการวิเคราะห์ภาพยนตร์หรือสารคดีเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) การผลิตสื่อแผ่นพับแผ่นป้าย สื่อวิทยุ รณรงค์เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

2. ครูสังคมได้เสริมสร้างคุณธรรม 8 ประการ ให้กับนักเรียนในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสาระการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เรียงตามลำดับความถี่จากน้อยไปหามากดังนี้คือ ความขยัน ความมีน้ำใจ ความซื่อสัตย์ ความสะอาด ความมีวินัย ความสุภาพ ความประหยัด และความสามัคคี

3. นักเรียนระดับมัธยมศึกษาภาคเหนือ มีความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางร้อยละ 53.89 นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 57.50 เป็นนักเรียนนอกเขตอำเภอเมือง ร้อยละ 59.58 นักเรียนเห็นว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตรสาระเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีประโยชน์ ร้อยละ 80.08 อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสาระการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงระดับน้อย ($\bar{X} = 1.43$) และนักเรียนมีการใช้ค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงระดับน้อย ในด้านการมีเหตุผล ความพอประมาณ และการมีภูมิคุ้มกันที่ดี

ปวีณา ภูมิแดนดิน (2551) ได้ทำการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพย์สินในดินท้องถิ่นของเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพย์สินในดินท้องถิ่นของเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหน่วยการเรียนรู้แบบ

บูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพย์สินในดินท้องถิ่นของเรา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน

3) ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการพัฒนาหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพย์สินในดินท้องถิ่นของเรา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา ประกอบด้วย การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และสาระการเรียนรู้รายปี สังเคราะห์คำอธิบายรายวิชา เพื่อกำหนดคำอธิบายรายวิชา ผังมโนทัศน์ ชื่อหน่วยการเรียนรู้ เวลาเรียน ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ 1) ชี้นำเสนอ 2) ชี้นำวางแผน 3) ชี้นำดำเนินการ 4) ชี้นำประเมินและปรับปรุงแก้ไข

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จากหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ทรัพย์สินในดินท้องถิ่นของเรา โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน พบว่า นักเรียนจำนวนร้อยละ 88.9 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เฉลี่ยร้อยละ 82.7 ของคะแนนเต็ม ซึ่งผ่านเกณฑ์ 80/ 70 ตามที่กำหนดไว้

3. การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนโคกคำวิทยา พบว่า นักเรียนร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด มีคะแนนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่สัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวัน ร้อยละ 87.2 เป็นไปตามเกณฑ์ 80/ 70 ที่กำหนด

สร้อยทิพย์ ทองใหญ่ (2551) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

1) พัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี 2) ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ จากแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี 3) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่เกิดจากการเรียนรู้ของนักเรียนตามกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการจากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การวิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี สังเคราะห์คำอธิบายรายวิชา เพื่อกำหนด คำอธิบายรายวิชา ผังมโนทัศน์ ชื่อสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน ออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กำหนดสื่อ/ แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นสอน 3) ขั้นสรุป 4) ขั้นวัดและประเมินผล

2. ผลการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ จากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี พบว่า นักเรียนร้อยละ 88.57 มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ร้อยละ 83.11 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/ 70

3. ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เกิดจากการเรียนรู้ตาม กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ จากสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นแบบบูรณาการ “ชุมชนศรีธาตุกับเศรษฐกิจพอเพียง” พบว่า นักเรียนร้อยละ 85.71 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.00 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/ 70

สุนันชัย ออนตะไคว้ (2551) ได้พัฒนารูปแบบการให้ความรู้เรื่อง แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนในโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชุดเรียนสำเร็จรูป เรื่อง แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้ 1) ฝึกอบรมให้ความรู้แนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับอาจารย์ผู้สอน 2) อาจารย์ผู้สอนให้คำแนะนำกับนักเรียนในการเรียน ด้วยชุดเรียนสำเร็จรูป 3) นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยชุดเรียนสำเร็จรูป 4) ประเมินผลงานของนักเรียนและผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ จากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ โดยการคำนวณหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และรวบรวมข้อมูลที่ได้ลงเว็บไซต์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ เรื่อง การดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุดเรียนสำเร็จรูปช่วยให้นักเรียนมีความรู้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น 2) ค่าคะแนนเฉลี่ย ก่อนเรียนด้วยชุดเรียนสำเร็จรูป เท่ากับ 17.90 และค่าเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 21.37 แสดงว่า คะแนน หลังเรียนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ นักเรียนยังเห็นว่า ชุดเรียนสำเร็จรูปช่วยให้เกิดความสำนึกในเรื่อง แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เสาวลักษณ์ มาพร (2551) ได้ทำการศึกษาความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา โดยภาพรวมทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความพร้อมในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีการปฏิบัติมากที่สุดคือ ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน รองลงมาคือ การติดตามและประเมินผล การพัฒนาหลักสูตร การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ตามลำดับ 2) ผลการเปรียบเทียบความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษาตามขนาดโรงเรียน ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อุไร ปัทมาพงษ์ (2551) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครูผู้สอน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 3 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพการสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1) ด้านผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ครูผู้สอนทั้งหมด ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจทั้งหลักการ ทฤษฎี และการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของสังคม

1.2) ด้านสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนทั้งหมด เห็นว่า เนื้อหามีความสอดคล้องและสามารถสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ทุกสาระทุกระดับชั้น มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน

1.3) ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนทั้งหมดใช้เทคนิคและวิธีการสอนในการสอดแทรกโดยกรณีตัวอย่าง แต่ก็ไม่ได้ใช้เทคนิคและวิธีการอื่นๆ ร่วมด้วย ส่วนวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ รู้จักเก็บออมเงิน และดำรงชีวิตด้วยความประหยัด รู้จักอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า รับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองและให้มีความซื่อสัตย์ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงในกิจกรรม/ โครงการต่างๆ

1.4) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ครูผู้สอนทั้งหมด ใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ เทคโนโลยี ห้องสมุด แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติภายในชุมชน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ให้ผู้เรียนประเมินผลการใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ด้วยวิธีการสอบถามและสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน แล้วนำมาพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้เรียน

1.5) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย ส่วนบริบทที่ใช้ในการวัดและประเมินการเรียนรู้ ครูผู้สอนทั้งหมดเป็นผู้ประเมิน รองลงไปคือ เพื่อนประเมินเพื่อน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ได้พัฒนาเครื่องมือให้เหมาะสมกับผู้เรียน นำข้อมูลมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้ และมีการติดตามพฤติกรรมของผู้เรียน

2) ปัญหาการสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.1) ด้านผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ครูผู้สอนส่วนใหญ่ต้องการให้ผู้บริหารสถานศึกษานับสนุนนโยบายอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ส่วนปัญหาที่ผู้เรียนบางส่วนไม่ตระหนักและไม่สามารถปฏิบัติตามได้ เนื่องจากไม่สามารถด้านกระแสสังคมได้

2.2) ด้านสาระการเรียนรู้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีปัญหาข้อจำกัดด้านเวลา เกรงว่าจะสอนเนื้อหาหลักไม่จบตามเวลา และปัญหาความไม่ชัดเจนไม่มั่นใจในบางเรื่องที่น่าสนใจ สอดแทรก

2.3) ด้านการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านเวลาในการจัดกิจกรรม ส่วนเทคนิคและวิธีการสอนที่เป็นปัญหา ได้แก่ บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง เกม นิทาน เนื่องจากใช้เวลาในการจัดกิจกรรมนาน

2.4) ด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ครูผู้สอนทั้งหมดมีปัญหาสื่อไม่เพียงพอไม่หลากหลาย และไม่สามารถใช้สื่อเหล่านั้นได้ ส่วนแหล่งเรียนรู้ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีปัญหาข้อจำกัดด้านเวลา งบประมาณ และขั้นตอนการขออนุญาตพาผู้เรียนออกนอกสถานศึกษา

2.5) ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ครูผู้สอนประสบปัญหามากที่สุดเมื่อใช้วิธีการสัมภาษณ์ รองลงมาการประเมินแฟ้มสะสมงาน บริบทที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ ผู้ปกครองประเมิน รองลงมาเพื่อนประเมินเพื่อน ส่วนปัญหาที่ไม่สามารถนำข้อมูลจากการวัดมาพัฒนาการจัดการเรียนรู้คือ ข้อจำกัดในด้านเวลา รองลงมาคือ ภาระกิจงานมาก

กัลยา ทักษิณาเจนกิจ และ รุจี จารุภาชน (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนบูรณาการแบบสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาธารณสุขศาสตร์ (เทคนิคเภสัชกรรม) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา เมื่อได้รับการจัดการเรียนการสอนวิชาจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาและทักษะปฏิบัติการตรวจห้องปฏิบัติการจุลชีววิทยาและปรสิตวิทยาเบื้องต้นของนักศึกษา กลุ่มเป้าหมายคือนักศึกษา

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาขารณศาสตร(เทคนิคเกษตรกรรม) รุ่นที่ 23 ชั้นปีที่ 1 ภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2550 วิทยาลัยการสาขารณศาสตร จังหวัดขอนแก่น จำนวน 41 คน เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย (1) แผนการสอนบูรณาการแบบสอดแทรกหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาจุลชีววิทยาและปฐพีวิทยา (2) แบบทดสอบเนื้อหาวิชาในช่วงสอบกลางภาคและสอบปลายภาค (3) แบบวัดทักษะปฏิบัติตามแบบประเมินทักษะปฏิบัติการตรวจทางห้องปฏิบัติการจุลชีววิทยาและปฐพีวิทยาเบื้องต้น (4) แบบสอบถามการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันและ (5) แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมนักศึกษารายบุคคลและรายกลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การสอดแทรกปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักศึกษาทั้งหมด 41 คน เป็นชาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 12.19 เป็นหญิง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 87.81 สอบผ่านตามเกณฑ์การประเมินผลของรายวิชาทุกคน คิดเป็นร้อยละ 100 นักศึกษาทุกคนมีทักษะปฏิบัติการตรวจทางห้องปฏิบัติการจุลชีววิทยาและปฐพีวิทยาเบื้องต้น ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด คิดเป็นร้อยละ 100 ด้านการมีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิตของนักศึกษา เมื่อได้รับการจัดการเรียนการสอนวิชาจุลชีววิทยาและปฐพีวิทยา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ด้านความซื่อสัตย์ สุจริต นักศึกษามีความซื่อสัตย์ในการทำการทดลอง (ฝึกปฏิบัติ) ด้วยตนเองทุกบทปฏิบัติการ ด้านความรับผิดชอบ นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อตนเองและกลุ่มเพื่อนซึ่งจะเห็นได้จากการที่นักศึกษาเข้าห้องเรียนและห้องปฏิบัติการตรงต่อเวลาทำให้การปฏิบัติการทดลองแล้วเสร็จทันตามเวลา และมีความรับผิดชอบเขียนรายงานการทดลอง (การฝึกปฏิบัติ) ส่งอาจารย์ประจำกลุ่มทุกครั้งหลังการทดลองเสร็จทันตามกำหนดเวลา ด้านการมีเหตุมีผล นักศึกษามีเหตุมีผลในการเลือกหัวหน้ากลุ่มและการบันทึกผลการทดลองของตนเองและของกลุ่ม ด้านความประหยัด นักศึกษาตระหนักถึงความประหยัดทำการทดลองอย่างรอบคอบและระมัดระวังไม่สุรุ่ยสุร่าย ซึ่งจะเห็นได้จากการใช้วัสดุ อุปกรณ์ และสารเคมีในการทำการทดลองลดจำนวนลง ทำให้ประหยัดงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุ อุปกรณ์ และสารเคมีได้ ด้านความสามัคคีและความเอื้ออาทร นักศึกษาทุกคนในกลุ่มช่วยกันทำการทดลอง แลกผลการทดลอง และรายงานผลการทดลองร่วมกันแล้วเขียนรายงานผลการทดลองในคู่มือปฏิบัติการของตนเอง จากนั้นหัวหน้ากลุ่มรวบรวมคู่มือปฏิบัติการที่สรุปผลการทดลองเรียบร้อยแล้วส่งอาจารย์ประจำกลุ่ม

ชวลิต จันทร์ศรี (2550) ศึกษาสาระการเรียนรู้ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ตามความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า

1) สาระการเรียนรู้ทั่วไปที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 4 สาระ คือ เงื่อนไขคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ สุจริต ด้านความขยัน ด้านความแบ่งปัน และด้านความอดทน ส่วนสาระอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้

2) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับช่วงชั้นที่ 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 2 สาระการเรียนรู้ คือ การทำความสะอาดร่างกาย และการใช้สิ่งของที่มีอย่างประหยัดและคุ้มค่า ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้

3) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับช่วงชั้นที่ 2 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 สาระการเรียนรู้ คือ ชีวิตมีคุณค่า ภูมิปัญญาของชุมชน ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้

4) สาระการเรียนรู้เฉพาะช่วงชั้นที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับช่วงชั้นที่ 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายสาระการเรียนรู้ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 สาระการเรียนรู้ คือ บ้านคือวิมานของเรา ชีวิตสดใสในชุมชนน่าอยู่ และการปลูกพืชผักสวนครัวในกระถาง ส่วนสาระการเรียนรู้อื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกสาระการเรียนรู้

ดวงสมร สารแสน (2550) ได้ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน และพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง โดยให้นักเรียนร้อยละ 80 มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 75 ขึ้นไป ผลการดำเนินการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1) การวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบไปด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ขั้นตอนคือ (1) ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน (2) ขั้นสอน เป็นขั้นที่ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (3) ขั้นสรุป เป็นขั้นที่นักเรียนสรุปองค์ความรู้ และ (4) ขั้นวัดผล เป็นขั้นประเมินผลการ

จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน นักเรียนได้ความรู้จากสาระการเรียนรู้ต่างๆ ที่นำเนื้อหาบูรณาการ และเกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในหลายๆ ด้าน

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบบูรณาการเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือร้อยละ 75 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์การเรียนรู้ ร้อยละ 83.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร้อยละ 80

พระสิปประภาส แก้วยอดนิล (2550) ได้ทำการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อ

1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบปกติ 3) เปรียบเทียบพฤติกรรมกรรมการทำงานกลุ่ม เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์กับวิธีสอนแบบปกติ 4) เปรียบเทียบเจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กับวิธีสอนแบบปกติ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนเทศบาลพระพุทธบาทได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (SIMPLE RANDOM SAMPLING) โดยวิธีจับสลากได้จำนวน 2 ห้องเรียน ได้แก่ กลุ่มทดลอง คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/1 จำนวน 39 คน และกลุ่มควบคุม คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 จำนวน 39 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ 2) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีสอนแบบปกติ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 4) แบบสังเกตพฤติกรรมกรรมการทำงานกลุ่ม 5) แบบวัดเจตคติที่มีต่อการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (MEAN) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (STANDARD DEVIATION) และสถิติทดสอบ (T-TEST) ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กับวิธีสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีการสอนแบบ กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ กับวิธีสอนแบบปกติไม่แตกต่างกัน

4. เจตคติที่มีต่อการดำรงชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านคุณธรรมของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้วิธีสอนแบบกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าวิธีสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มาลีรัฐ สมภาร (2550) ได้พัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง สมุนไพร โดยใช้แหล่งเรียนรู้ใน หมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 และศึกษาผลของการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่อง สมุนไพร โดยใช้ แหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้านทรัพย์สมบูรณ์ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 ไปใช้ ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องสมุนไพร โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในหมู่บ้าน ทรัพย์สมบูรณ์ อำเภอภูผาม่าน จังหวัดขอนแก่น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และ วัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาสาระการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่ง ประกอบด้วย การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง การสังเคราะห์คำอธิบายรายวิชา เพื่อกำหนด คำอธิบายรายวิชา ผังมโนทัศน์ ชื่อสาระการเรียนรู้ และเวลาเรียน การออกแบบแผนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำสาระการเรียนรู้ไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่น พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังประจำสาระ การเรียนรู้มีค่าเฉลี่ย 0.59 ซึ่งเป็นข้อสอบที่สามารถวัดผลการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังได้ เมื่อได้รับการปรับปรุงอย่างเหมาะสม การพัฒนาสาระการเรียนรู้นั้นต้องทำตามขั้นตอนอย่างเป็น ระบบต่อเนื่องสัมพันธ์กัน และอาศัยความร่วมมืออันดีระหว่างครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน เพื่อให้ได้สาระการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมตามสาระการเรียนรู้ เรื่อง สมุนไพร ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า นักเรียนจำนวนร้อยละ 83.33 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยร้อยละ 92.89 ของคะแนนเต็ม ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80/ 70 ตามที่กำหนดไว้

3. ผลจากการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนเมื่อเรียนตามสาระการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น พบว่า นักเรียนมีความสนใจและต้องการเรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง ส่งผลให้มีความรู้ความเข้าใจ รัก ภาควงุมิใจ และเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่อกิจกรรมการเรียนรู้ที่ปฏิบัติ มีความสุขในการเรียน กระตือรือร้นในการทำกิจกรรม เรียนรู้ได้รวดเร็ว สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เนื่องจากได้เรียนในเรื่องที่ใกล้ตัว สอดคล้องกับชีวิตจริง และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งทำให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนเนื่องจากได้ร่วมจัดกิจกรรมของโรงเรียน นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือกัน ส่งผลให้พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 18.77 คะแนน อยู่ในระดับดี และแต่ละกลุ่มมีคะแนนการทำงานพัฒนาขึ้นตามลำดับ

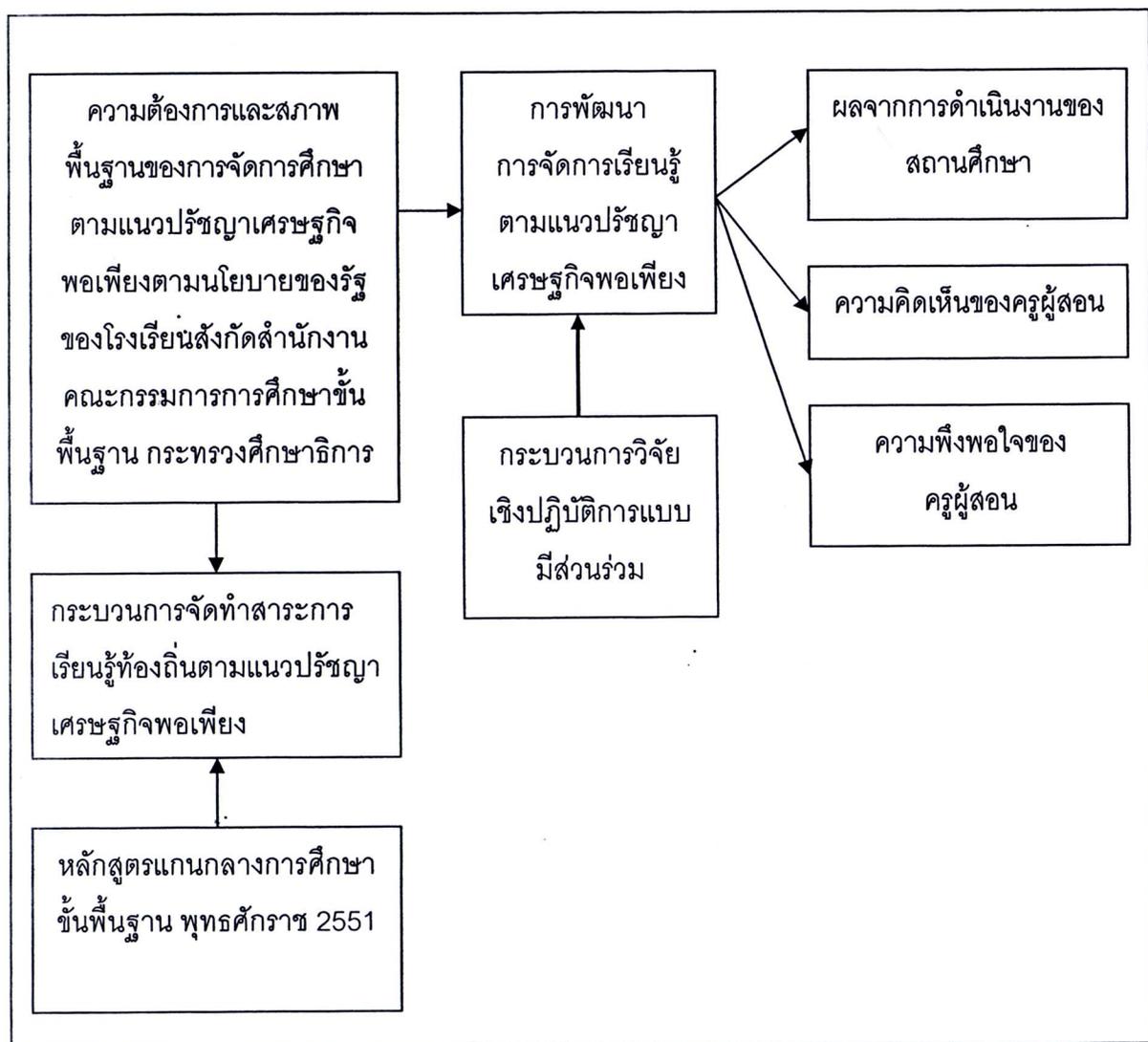
พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียง อยู่ในระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 44.3 อยู่ในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 34.5 และอยู่ในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 21.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติบทบาทของครูได้แก่ 1) เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง 2) การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน 3) การสนับสนุนจากโรงเรียน และ 4) รายวิชาที่สอน เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติถดถอยพหุคูณ พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมดสามารถทำนายการปฏิบัติบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ร้อยละ 18.80 ในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง มีปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านผู้บริหาร และด้านผู้ร่วมงาน

ไพโรธ เลิศพิริยภมล (2544) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการน้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ และเศรษฐกิจพอเพียงลงสู่การปฏิบัติในสถาบันราชภัฏ ผลการวิจัยพบว่า แนวพระราชดำริพัฒนาการจาก “ความพอเพียง” ในความหมายว่าพออยู่ พอกิน พอควร มีความสุข ไปสู่ “พอมีพอกินเป็นขั้นที่หนึ่ง ขั้นต่อไป ให้มีเกียรติยืนขึ้นด้วยตนเอง ขั้นที่สาม ให้นึกถึงผู้อื่น” ปรากฏเป็นรูปธรรมในทฤษฎีใหม่ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3 ตามลำดับ จนบรรลุสัมฤทธิ์ผลเป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน และเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าโดยใช้หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงในการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีใหม่บนความสามัคคี ความร่วมมือ ความขยัน อดทน

และความปรารถนาดีต่อกัน การปฏิบัติตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยให้ประเทศเจริญได้ นักวิชาการสาขาต่างๆ ได้เสนอการประยุกต์แนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 9 ด้าน ได้แก่ ด้านความคิด ด้านการเมือง การบริหารและการปกครอง ด้านการพัฒนาสังคม ด้านการวางผังภาคและผังเมือง ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และน้ำที่เสียสมดุล ด้านการเกษตรและการอารักขาพืช ด้านการดำเนินชีวิต ด้านจริยธรรม และด้านการเรียนรู้และการศึกษา หน่วยงานต่างๆ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และทบวงมหาวิทยาลัย หลังได้รับพระราชทานนาม “สถาบันราชภัฏ” สถาบันราชภัฏทุกแห่งได้น้อมนำแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินภารกิจ ทั้งในส่วนที่เป็นพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา การบริหารจัดการ และในส่วนสนองพระราชดำริโดยตรง ได้แก่ การนำปรัชญาการพัฒนาท้องถิ่นมาเป็นปรัชญาหลักประจำสถาบัน การพัฒนาหลักสูตรและรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง การก่อตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาการเสริมสร้างพลังความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ตามแนวพระราชดำริเพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดเทคโนโลยี และการอนุรักษ์พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและผลงานที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพระราชบัญญัติทางการศึกษาที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ รวมทั้ง นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการพัฒนาในระดับพื้นฐานเพื่อความยั่งยืน คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดเพื่อให้ได้คำตอบที่อยู่ในประเด็นดังนี้

ภาพประกอบที่ 3 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย